

Kanonizacija Marka Marulića

Korman, Marin

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:600146>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odjel za Kroatologiju

Kanonizacija Marka Marulića

Završni rad

Kandidat: Marin Korman

Mentor: Doc. dr. sc. Viktorija Franić Tomić

Zagreb, rujan 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Slika Marulićeva lika i rada kroz povijest.....	4
3. Mirko Tomasović kao marulolog.....	6
4. Marulićeva biografija.....	9
5. Marulić kao dramograf.....	11
6. Erotizam kod Marulića.....	13
7. Zaključak.....	15

Uvod

U ovom se radu analizira književni rod, život i dramografski opus Marka Marulića. Marulić kao otac hrvatske književnosti igra veliku ulogu u stvaranje kulturne baštine Hrvatske. Pošto je iza sebe ostavio vrlo širok opus, pokušat ćemo Marulića dočarati kao pionira u mnogim segmentima hrvatske, pa čak donekle i europske književnosti. Analizira se i način na koji se sagledavalo Marulića kroz povijest sve do današnjih dana te kako se njegov humanistički i renesansni duh prenio na buduće generacije hrvatskih književnika te zašto je toliko važan i danas kao što je bio i u petnaestom i šesnaestom stoljeću.

Slika Marulićeva lika i rada kroz povijest

Marko Marulić (18. kolovoza 1450. – 5. siječnja 1524.), često nazivan „ocem hrvatske književnosti“, jedan je od najpoznatijih i najutjecajnijih Hrvata u našoj povijesti. Kroz svoj književni rad koji se prostire od religioznih tekstova do djela epskih razmjera kao što je *Judita*, Marulić je utkao neizbrisiv trag na hrvatsku kulturnu ostavštinu. Međutim, u književnoj historiografiji Marulić je najvećim dijelom ostao zapamćen kao duhovni književnik, čija su djela najčešće religioznog karaktera. Kroz pregled cjelokupnog opusa koji je Marulić iza sebe ostavio, shvaća se kompleksnost u njegovom pisanju, u kojoj se isprepliću mnogi elementi, ne samo religiozno – duhovnog karaktera, već i humanistički, renesansni duh vremena u kojem je sam živio. Marulićeva djela smatrana su čak i kontroverznima, a neka su ili cenzurirana ili su završile na indeksu zabranjenih knjiga. Još važnije za argumentiranje njegove inventivnosti je piščev filozofski sustav mišljenja koji je autor uveo u fabulacije o katoličkoj etici¹. Vjerojatno najbolji primjer toga njegovo je djelo *Pouke za čestit život prema primjerima svetaca*, koje je na koncu postalo glavni instrument za Marulićevo stjecanje europske slave. Na primjerima biblijskih figura Marulić je zapravo donio svoje viđenje o istinitosti stvari, tj. on dijeli i razlikuje korisne od grešnih laži i to navodi u mnogim fabulacijama koje iza sebe imaju biblijsku pozadinu, kao što su npr. *Judita*, *Jakov*, *David* itd. Inkvizicija je upravo takve dijelove teksta u *Poukama* cenzurirala. Čak su kasnije drastičnije reagirali zato što je djelo spaljeno na lomači 1563. U tili čas se dovodi u pitanje status Marulića kao pobožnog i mirnog autora, kao što je često znao biti etiketiran.

Na našeg književnika vjerojatno je utjecao i rad velikog Erazma Roterdamskog kojeg je nerijetko i spominjao ili mu davao posvetu u svojim djelima, iako je naknadnim interpretacijama ustvrđeno da se Marulić više divio Erazmovom načinu izražavanja i stilu pisanja, nego samom njegovu reformacijsku duhu. Kasnije su svi spomeni na slavnog Nizozemca bili izbrisani od strane inkvizicije. Marulićev status sveca još više je stavljen pod upitnik i mnogo kasnije kad je talijanski književnik Giuseppe Antonio Costantini za vrijeme svog boravka na Hvaru, a prilikom izleta u Split čuo je anegdotu iz Marulićevoj mladosti. Costantini je zapisuje 1732. te je naziva *Kaznom razvratnosti*. Pismo koje Constantini piše rođaku na Hvar govori o ljubavnim zgodama Marka Marulića i njegovoga dobrog prijatelja Jerolima Papalića s kćerkom splitskog kneza postala je vrlo popularnaa Constantinijeva knjiga

¹ Franić – Tomić, 2013., Lica i sjene Marka Marulića, Zagreb, Vijenac 500 <http://www.matica.hr/vijenac/500/lice-i-sjena-marka-marulica-21708/>

Kritička, zabavna, moralna i druga pisma doživjela je čak devet izdanja. Zgodna zapravo govori o načinu na koji su dvojica prijatelja posjećivali odaje stanovite djevojke te s njom imali ljubavne afere, što je na koncu svršilo pogibljom Papalića, zbog kojeg se Marulić navodno jako uplašio za svoj vlastiti život i on je to smatrao Božjom voljom zbog koje je ostao na životu te nakon toga odlazi živjeti na otok Šoltu.

Relativno dobar pregled Marulićeva prijateljskog i književnog kruga donosi nam Dušan Kečkemet u svojoj knjizi *Život Marka Marulića Splitsanina*, u kojem govori o splitskom humanističkom krugu okupljenom oko Marka Marulića. Kečkemet piše kako, iako je Marulić imao i jednu avanturističku crtu u sebi, ne bi mogao stvoriti tako velik krug poštovatelja njegova lika, nego i velik broj intimnih prijatelja, kojima je Marulić na koncu posvetio i neke od svojih najljepših pjesama, kao i oni njemu². U njihovom kružoku se govorilo i raspravljalo o književnosti, umjetnosti, čitale su se pjesme, natjecalo se u govorništvu te su se komentirala i suvremena zbivanja tog vremena. Neki od njegovih najpoznatijih prijatelja i suradnika bili su Bernardo Zana, Toma Niger, Papalić, trogirski plemići Petar i Jerolim Čipko kao i mnogi drugi, što samo potvrđuje raznovrsnost Marulićevog rada.

Djela Marka Marulića stilistički su važna zbog toga što preuzima razne srednjovjekovne sadržaje, ali postavlja ih u nove književne oblike, vjerojatno radi utjecaja laičke pobožnosti, pokreta poznatog kao *devotio moderna*. Najčešće je pisao na čakavici na tri jezika, premda se u određenim tekstovima pojavljuje i staroslavenski jezik i štokavica, a po leksiku i stilu pisanja djela na latinskom jeziku bio je pri samom europskom vrhu.

² Kečkemet, Duško, 1975., *Život Marka Marulića Splitsanina*, Split, Društvo prijatelja kulturne baštine, 79

Mirko Tomasović kao maurolog

Mirko Tomasović (6. studenoga 1938. – 7. svibnja 2017.) bio je hrvatski povjesničar, teoretičar i pedagog. Bio je član HAZU – a. Najznačajniji je marulolog u našoj povijesti jer je ogroman dio svog radnog opusa proveo upravo baveći se proučavanjem i likom Marka Marulića s kojim je počeo još 1970. godine. Njegova knjiga *Marko Marulić Marul* zapravo je kulminacija rada svih njegovih istraživanja gdje je sažeto opisan Marulićev opus kao pisca i pjesnika kao i humanista i pravog renesansnog čovjeka. Tomasović daje odlične analize i komentare Marulićevih radova.

Tomasović navodi Marulićevu višejezičnost kao jedan od glavnih razloga njegova uspjeha za života i nevjerojatnu lakoću kojom autor piše jezicima koji nisu njegov materinji, pretežito u latinskome³. Dapače, Marulić većinu svojih literarnih radova piše na latinskome, uz hrvatske tekstove kao i nekolicinu soneta i pjesama pisanih talijanskim jezikom. Kao prozni pisac ističe se sažetim i raznovrsnim djelima sa savjetima za praktično življenje istinskim, kršćanskim duhom, rasprave o moralu, teologiji, povijesti, kulturi i dijaloge, dok se kao pjesnik više ističe pišući epove i kraće pjesme svakojake tematike.

Kao pisca na latinskom jeziku najčešće prate vjerske, poučne, moralističke i teološke teme. Njegovo najvažnije djelo na latinskom su *Pouke za čestit život prema primjerima svetaca* u šest izdanja. To je kolekcija moralističkih priča i anegdota iz Novog i Starog zavjeta i iz života mnogih svetaca. Kroz živahne i kratke primjere bez dodavanja neke apstraktne dimenzije ovo djelo poučava čitatelja kako voditi čestit život. *Evandelistar* je Marulićevo najvažnije teološko i etičko djelo, izdano u sedam izdanja, o kršćanskoj etici koju vodi prema tri (po samom Maruliću) glavne vrijednosti: vjeri, nadi i ljubavi. Njegovo djelo *O poniznosti i slavi Krista* svrstava se u biblijsko – teološki žanr te je bitno jer u njemu tvrdi, u skladu s prorocima Starog zavjeta, da je Krist pravi Mesija. Djelo na kojem se Marulićev talent za pisanje i razumijevanje uporabe latinskog najviše pokazuje je *Davidijada*. Djelo se sastoji od 14 kantona s ukupno 6765 heksametara i u njemu se slave djela židovskog kralja Davida. Marulić je izričito drži Biblije, ali jezik kojim piše, njegov stil i stih nastavljaju latinističku tradiciju Rima i ranijih kršćanskih pisaca. Djelo je alegorija u kojem David predstavlja Krista, a Saul Židove koji mu sude. *Davidijada* je opće prihvaćena kao najbolji hrvatski ep i jedan od najboljih europskih epova biblijske tematike tog vremena u Europi.

³ Tomasović, Mirko, 1999., Marko Marulić Marul, Zagreb, Naklada, 31

Ništa manje značajan doprinos je Marulić ostavio i svojim djelima pisanim hrvatskim jezikom. *Judita* je njegovo centralno djelo na materinjem jeziku. To je biblijski epik u šest kantona. U pisanju ovog svog djela Marulić je htio otkriti ne samo svoje pjesničke sposobnosti već i raskošnost i bogatstvo hrvatskog jezika i stiha. Stavivši u stih priču o hrabroj udovici iz Starog zavjeta, Marulić je želio pokazati da se pobjeda protiv stravične turske sile može ostvariti pomoću junaštva i vjerom u Boga. Iako je većim dijelom ostao vjeran svom biblijskom modelu, Marulić ep piše prema pjesničkim pravilima renesanse, u kojima se čak pronalaze i određena petrarkistička obilježja⁴. Također, neka od važnijih djela na hrvatskom jeziku su *Susana*, *Dobri nauci*, *Divici Mariji*, *Utiha nesriće*, *Molitva suprotiva Turkom*, *Tužen' je grada Hjerotalima* itd.

Marulić se istaknuo i kao prevoditelj⁵. Prevodi s latinskog i talijanskog na hrvatski i s hrvatskog na talijanski i latinski. Prvi je Hrvat koji je preveo Dantea i Petrarku (preveo je prvi dio *Inferna* s talijanskog na latinski te zadnju pjesmu *Kanconijera*). Djela koja je preveo s hrvatskog na latinski su *Oficij Blažene Dive Marije* i *De imitatione Christi*.

Tomasović je također kritički analizirao i komentirao neka Marulićeva djela. Neovisno o tematici, Tomasović je u svojoj knjizi *Antologija*⁶ dao kritički osvrt i interpretaciju Marulićevih tekstova. On i piše u obliku bilješki na kraju svakog teksta te daje pojašnjenja čitatelju o poanti koju Marulić želi prenijeti.

Povesti kolo i ljupko u igri poskočiti uvis,

Vrškom stopala tek blago dodirnuti tlo,

Ili se nogama hitrim u krugu vrtjeti skladno,

Dok ti se stalno uz struk promiče nježniji spol;

Potom uz zvonke lutnje zvuk zaplesati čilo,

Jedan, pa drugi ples, potom i tisuću njih:

Sve to, Frane, znaš, pa će možda djevojke reći:

„Svem ko Dijana je vješt: njezin je učenik on!„

⁴ Tomasović, Mirko, 1999., Marko Marulić Marul, Zagreb, Naklada, 202

⁵ Tomasović, Mirko, 1999., Marko Marulić Marul, Zagreb, Naklada, 233

⁶ Tomasović, Mirko, 2000., Marko Marulić Antologija, Zagreb, Konzor

Tomasović u svojoj bilješci interpretira kako se Marulić divi svom prijatelju Frani Srići kako vješto pleše te objašnjava kako tekst pokazuje pjesnikovu otvorenost prema fenomenu renesansnih zabava. Također, iz zadnjeg stiha može se uočiti što su djevojke onog vremena smatrale dobrim udvaračkim sposobnostima (vješte plesne korake i figure).

Tomasović daje takve bilješke kroz cijelu knjigu s kojom mi kao čitatelji dobivamo solidan uvid u misli Marka Marulića te na način na koje je tadašnje društvo vodilo svoj život.

Također autor i daje objašnjenja za zastarjele oblike riječi u određenim dijelovima Marulićevih tekstova, naročito u objašnjavanjima njegovih satira⁷.

Još su nici prozrili

Ki se ženit čekaju,

Navraskani, osidili,

A zubi im klapaju.

Kao što se može iščitati, Marulić piše zastarjelim ikavskim oblicima poput *osidili* (osijedili) te *nici* (neki).

Ali u nasljedovanju Marka, u govorenju o Maruliću, u iskazivanju znanja o (emblematikom i egzemplarnom) Splićaninu, u tumačenju Marula, Mirko Tomasović ipak ostaje bez premca, jer je životno uložio u projekt afinitet i ambiciju, enciklopedizam i emocionalnost, intelekt i intuiciju, opsesivnost i obzirnost, upornost i utopizam. Dapače, uložio je nemale rezerve prevoditeljsko-pjesničke prakse, pravu poetičku i poetsku žicu, netrošenu u vlastitim stihotvorenjima. Uostalom, pozivajući se na Zoranića i Hektorovića, na Kranjčevića i Nazora, na Ujevića i Vidu, pa sve do Marovića i Paljetka, ne bez razloga je zaključio kako Marulića najbolje razumiju i tumače hrvatski pjesnici.

⁷ Tomasović, Mirko, 2000., Marko Marulić Antologija, Zagreb, Konzor, 106

Marulićeva biografija

Kako bi se u potpunosti razumio sav Marulićev opus, potrebno je poznavati i kontekst vremena i povijениh događaja koji su se tada zbivali. Političke i socijalne prilike u Splitu za vrijeme Marulićeva života nesumnjivo su oblikovale i njegov književni rad. Split je za vrijeme Marulićeva rođenja bio pod mletačkom vlašću iako je grad zasebno bio dosta nezavisan o vlastima. Imali su vlastitu samoupravu, kovali su vlastiti novac, a ugarski kralj je bio priznat samo formalno. Dapače, u dalmatinskim gradovima živjelo se mnogo bolje nego u feudalnom dijelu Hrvatske. Također, Mletačka Republika imala je demokratsko društveno uređenje što je sprječavalo apsolutističku vladavinu, a to je pogodovalo mnogim građanima – plemićima koji su tako zadržali sva svoja građanska prava. Kao i većina velikih gradova u Dalmaciji tada, Split je bio prvotno trgovački grad.

Obitelj Marulić su staro splitsko plemstvo, premda se kao Marul i Marulić javljaju tek u petnaestom stoljeću. Do tada su još bili znani pod prezimenima Pecinić, Picinić i Pečenić. Mnogi smatraju da je Marulić zapravo humanizirani oblik njihova prezimena. Sam Marulić se u svojim latinskim tekstovima potpisivao kao Marcus Marulus Soalatensis⁸.

Marchus ego sum Marullus,

Quo peccator major nullus.

Marko je bio najstarije dijete u brojnoj obitelji, rođen 18. kolovoza 1450 u Splitu. Imao je još četvoricu braće i dvije sestre. Iz bračnih ugovora i oporuka možemo iščitati da u obitelji Marulić nije bilo raskoši, ali nisu ni oskudijevali, kao što je i priličilo jednoj staroj splitskoj plemićkoj obitelji. Marulić je ponekad u svojim djelima davao opis svoje rodne kuće. Bilo bi to jedno vrlo bezbrižno djetinjstvo da u to vrijeme nije s istoka i sjevera prijetila turska opasnost. To ga je potaknulo na rani pjesnički rad koji će se kasnije ocrtati u njegovim djelima poput *Judite*. Mnogi istaknuti ljudi tog vremena pisali su tada o turskim prodorima. Tu se Marulić naročito očitava u svojoj pjesmi *Molitvi suprotiva Turkom*. On se tu izravno obraća papi Hadrijanu za pomoć i upoznaje ga s turskom strahotom⁹.

...

Jur dopre do tebe vapaj i suze njih,

⁸ Kečkemet, Duško, 1975., Život Marka Marulića Splitsanina, Split, Društvo prijatelja kulturne baštine, 20

⁹ Kečkemet, Duško, 1975., Život Marka Marulića Splitsanina, Split, Društvo prijatelja kulturne baštine, 53

Ne daj da povede neviran Turak svih.

Neovisno o tome, Marulić je živio u doba humanizma i renesanse. Čitav njegov život, a naročito njegova djela ispunjeni su dvojnošću spiritualnog misticizma i realnog humanizma. U njegovom životu ipak se ocrtava humanizam kao strana koja je prevladala. Umro je u svom rodnom gradu 5. siječnja 1524.

Nakon smrti Marulić je stekao još veću slavu, premda je bio vrlo ugledan i za vrijeme svog života. Nastavio je živjeti u usmenoj tradiciji žitelja Splita, koji su se slavnim piscem uvijek ponosili. Spominje ga Hektorović u svom *Ribanju*. Njega kao začetnika hrvatske književnosti smatraju mnogi drugi poznati hrvatski autori poput Vladimira Nazora, Tina Ujevića i autori koji i dan danas stvaraju¹⁰. Poznato je i da su Marulićeva djela čitali i mnogi njegovi slavni europski suvremenici poput Thomasa Moora i engleskog kralja Henrika VIII.

O Marulićevu životu pisali su mnogi, od kojih nam je najraniji poznat Marulićev poznanik i suvremenik Franjo Božičević Natalis u njegovoj biografiji *Vita Marci Maruli Spalatensis*. Pošto mu je Božičević bio suvremenik, neki podaci pokazali su se točnima, ali isto tako i njegovo djelo sadrži mnoge izmišljene elemente i fantazije. Ipak, prvi ozbiljniji korak u proučavanju djela i lika Marka Marulića radi Ivan Kukuljević Sakcinski¹¹. On je prije svega prikazivao prilike u Hrvatskoj i Splitu za Marulićeva života skupivši sudske zapisnike i drugu dostupnu povijesnu i gradsku arhivu. Kukuljević navodi kako je fasciniran koliki je broj naših ljudi koji su dali svoj doprinos svjetskoj baštini, navodeći znanstvenike, književnike, tiskare, liječnike. Što se tiče samog Marulićeva života, Kukuljević nije iznio novih podataka, nego se uglavnom držao Božičevića, Costantinija, Dumanića i drugih. Kukuljevićev rad je dugo vremena bio glavna osnovica za sve one koji su se htjeli baviti proučavanjem Marka Marulića.

U novije vrijeme to je svakako Mirko Tomasović koji se najveći dio svog života i rada proveo proučavajući Marulića i smatra ga se našim najvećim marulologom te je iza sebe ostavio velik broj djela koje govore o Maruliću i njegovom književnom radu.

Vrijedno je spomenuti i *Zbornik Marka Marulića 1450.- 1950.* izdanog povodom petstote obljetnice rođenja književnika od strane JAZU – a.

¹⁰ Kečkemet, Duško, 1975., *Život Marka Marulića Splitsanina*, Split, Društvo prijatelja kulturne baštine, 115

¹¹ Franičević, Marin, 1969., *Čakavski pjesnici renesanse*, Zagreb, Matica Hrvatska, 428

Marulić kao dramograf

Slobodan Prosperov Novak dao je osvrt na Marulićev rad kao dramografa u uvodnoj studiji knjige *Marko Marulić, Drame*. Novak navodi kako su prvi na ovu temu raspravu otvorili Sakcinski i Jagić pripremajući Marulićeva djela za svoju kolekciju *Stari hrvatski pisci*¹². U tom izdanju tiskana su i Maruliću pripisana tri dramska teksta iz rukopisa Petra Lucića (*Prikazan'je historije svetog Panucija, Skazan'je od nevoljnog dne od suda ognjenoga, napokon koji ima bit* i *Govoren'je svetog bernarda od duše osujene*). Oba autora sumnjaju u izravno autorstvo Marulića jer nisu mogli sa sigurnošću tvrditi da barem dva teksta nisu prijepisi. Takav stav kasnije su zauzeli i ostali istraživači poput Ivana Broza, Franje Fanceva i Armina Pavića. Kasnije su mnogi autori ipak pokušali ili dokazivali autentičnost Marulićevih dramskih tekstova. Josip Badalić je na osnovu paleografskih srodnosti rukopisa Lucićeva *Vrtla* i Marulićeve *Davidijade*. Marin Franičević je na osnovu statističkih analiza utvrdio da se zbog ritmičke linije pripisivana prikazanja mogu potvrditi kao Marulićeva, a Carlo Verdiani je u nekoliko radova iznio poprilično valjane dokaze u prilog Marulićeve dramografije, čak mu je i pridodao četvrtu jedinicu u obliku *Muka svete Margarite*.

Problem proučavanja dramaturgije u Hrvatskoj općenito, kako navodi Novak, a pogotovo srednjovjekovne, jest taj što se tumači na retrogradan način koji postavlja dramske tekstove u zatvoreni krug jedinstvene, nacionalne liturgijske predstave. Ovaj autor zaključuje da se upravo na primjeru Marulićevih dramskih tekstova ovaj propust najbolje uočava jer se njegove drame ne mogu omeđiti ideologiziranom kritičkom koncepcijom niti protumačiti prema darvinističkom modelu hrvatskoga religioznog teatra. Stoga prema Novaku našoj filologiji Marulić dramatičar nije bio potreban zbog toga jer se stvarao isključivo prema potrebama. Našoj kritici nije bio potreban autor koji je osviješten i radi prema svojoj vlastitoj intuiciji, već netko tko će štiti već prethodno zacrtan ideološki, darvinistički stav. Novak to naziva „kvarom u sistemu, kao sjekira u čvrstom darvinističkom stablu,”¹³. Marulićevo dramsko autorstvo u potpunosti dovodi u pitanje postojanje teze o nevidljivim, nacionalnim i idejnim snagama koja svojom kreativnošću u obrednom okolišu rađaju teatar. Problem je u stvari u tome što Marulić odbija svoj teatar staviti pod okrilje dvaju već zacrtanih podjela tog

¹² 1986., Marko Marulić: Drame, Zagreb, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, 9

¹³ 1986., Marko Marulić: Drame, Zagreb, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, 35

žanra, religijski i svjetovni, već on stvara teatar koji je jedinstven sebi samom. Zahvaljujući takvom odnosu Marulića prema teatru, nešto slično će kasnije ponoviti i Mavro Vetranović.

Novak ustvrđuje kako put do predloženog tumačenja dramskog rada Marka Marulića nije bio lagan, ali da je doveo bliže ostvarenju ideala mlađih proučavatelja hrvatske književnosti i dramaturgije. U vrijeme kada u Hrvatskoj dramsko autorstvo gotovo nije ni postojalo, Marko je Marulić, zaključuje Novak, ostvario jedan od najstarijih i najkompaktnijih dramskih opusa u našoj kulturnoj povijesti te ga se zbog toga, osim oca hrvatske književnosti, može smatrati i ocem hrvatskog teatra.

Erotizam kod Marulića

Zbirka epigrama u kojoj je najbolje prikazan erotizam kod našega svjetski poznatog humaniste naziva se *Glasgowski stihovi*. Pretpostavlja se kako Marulić tu zbirku nikad nije htio objaviti. *Stihovi* su zapravo dopuna sadržaju njegovog proznog djela *In priscorum epigrammata commentarius* i ti epigrami nose naziv *Marci Maruli eiusdem Epigrammata*. Pronađeni su u Sveučilišnoj knjižnici u Glasgowu i prvi puta su istraženi 1995. Epigrami se prvi put spominju 1873. godine u *Zborniku Latinskih natpisa* Nijemca Theodora Mommsena.

Put koji je kodeks prošao sve od Splita, koji je bez sumnje mjesto nastanka zbirke (navodi se Split i katedrala svetog Dujma na marginama rukopisa), sve do Škotske je u najmanju ruku interesantan. Naručitelj i pisar kodeksa nisu poznati, vjerojatno nikad ni neće biti, ali postoje podaci o nekoliko prvih vlasnika. Najvjerojatnije su prvi korisnici i vlasnici kodeksa bili Marulići, pošto dosta stvari na to indicira, premda o tome ne postoje nikakvi dokazi, a kao prvi vlasnik koji je naveden spominje se Joannes Franciscus Bernardus Geneuensis. Nakon njegove smrti kodeks prelazi u ruke Ioannesa a Castola, prijatelja darovatelja, a nakon njega preko udovice a Castol, dospio u vlasništvo čovjeka koji se nazivao Dionysius Perrotus. Početkom sedamnaestog stoljeća popis vlasnika prestaje, ali nakon stoljeća i pol vlasnik postaje škotski kolekcionar William Hunter koji umire na kraju osamnaestog stoljeća. Od tada su *Glasgowski stihovi* u posjedu i postaju dijelom zbirke Sveučilišne knjižnice u Glasgowu.

Nije naznačen datum na kodeksu prema kojem bi se moglo odrediti vrijeme nastanka, međutim, jedan od epigrama posvećen je papi Klementu VII. Obzirom da je on ustoličen 18. studenoga 1523., a Marulić umire 5. siječnja 1524. razumno je zaključiti kako je kodeks nastao i dovršen u periodu. Sadrži 136 listova koji su uvezani u korice od bukovine presvučene grimiznom kožom, a koje se zatvaraju zlatnim kopčama. Dva lista od pergamene i ostali od papiri dimenzija su 144x101 milimetar, a svaki obuhvaća dvadeset i šest redaka. Prozno djelo o epigrafiji *In priscorum epigrammata commentarius* zauzima tri četvrtine kodeksa, a nakon početnih kazala i bilješke o autoru te posvete i invokacije, tj., zaziva Blažene Djevice, dolazi zbirka stihova pod naslovom *Marci Maruli eiusdem Epigrammata* na čak dvadeset listova. Razlog zbog kojega se zbirka epigrama nalazi u sklopu epigrafskog traktata ostaje nepoznat, međutim, velika je vjerojatnost kako je kod pisara došlo do poistovjećivanja latinskih naziva antičkih spomeničkih natpisa epigrafa i pjesničke forme epigrama.

Zbirka epigrama složena je vrlo neobično, pjesme ne prate nikakav redoslijed, a nisu niti tematski povezane, zapravo, nisu niti svi epigrami zaista epigrami. Ukupno 141 pjesma sadrži 738 elegijskih distisih, uz neke iznimke. Neki epigrami evociraju povijesne događaje, neki povijesne osobe dok se neki bave likovima iz Ovidijevih *Metarmofosa*. Ono što, međutim, najviše zaokuplja poklonike i istraživače Marulova lika i djela jesu ljubavni stihovi kojih se kao potpisnik upravo u škotskom rukopisu prvi put pojavljuje. Takvi su stihovi upravo nevjerovatni iz pera pisca *Institucije. De institutionis bene vivendi per exempla sanctorum* moralistički je spis i zbirka hagiografija na latinskom jeziku, jedno od najprevođenijih djela srednjovjekovne književnosti uopće te je, između ostalih, odredilo sliku Marka Marulića kao pobožnog i moralističkoga pisca. Tek pronalaskom *Glasgowskih stihova* potvrdu dobivaju tvrdne Marulova biografija i suvremenika Franje Božičevića koji svjedoči o njegovoj raskalašenoj mladosti postaju vjerojatnije. Treba napomenuti kako nijedan, zapravo, stih Marulićevih epigrama nije izrazito sraman s obzirom na stoljeće u kojemu je napisan, ipak, sam je njihov autor u nekom dijelu svoga života, kojega ni Božičević nije uspio točno odrediti, postao mnogo skrupulozniji od svojih suvremenika.

Zaključak

Marko se Marulić smatra najvažnijim hrvatskim piscem 15. i 16. stoljeća. Njegova književna ostavština predstavlja neprocjenjivu riznicu za našu nacionalnu kulturu, kao što je ostavio važan trag u povijesti kršćanske književnosti, a uz to autor je prvoga epa na hrvatskom jeziku i etablirani europski humanist. Iza sebe je ostavio golemu i raznovrsnu zbirku radova koja predstavlja Marulića kao vrsnoga stilista, mislioca i umjetnika, briljantnu stilizaciju kod pisanja i njegovu opću kompetenciju. Njegovi prozni i pjesnički radovi su od neprocjenjive vrijednosti za hrvatsku kulturu. Bio je i ambasador Hrvatske u razdoblju u kojem je djelovao na više razina, naravno najviše preko svoga književnog rada, ali isto tako i intelektualno. Danas se provodi sistematsko i ekstenzivno tiskanje njegova književnog nasljeđa i to sve dok novi radovi tek izviru na svijetlo dana. Može se reći da je Marko Marulić Splitsanin svojim djelovanjem zadužio ne samo hrvatsku, nego i europsku kulturu.

Popis literature

Tomasović, Mirko, 1999., Marko Marulić Marul, Zagreb, Naklada

Tomasović, Mirko, 2000., Marko Marulić Antologija, Zagreb, Konzor

Franičević, Marin, 1969., Čakavski pjesnici renesanse, Zagreb, Matica Hrvatska

Kečkemet, Duško, 1975., Život Marka Marulića Splitsanina, Split, Društvo prijatelja kulturne baštine

Franić – Tomić, Viktoria, 2011., Tko je bio Marin Držić, Zagreb, Matica Hrvatska

Franić – Tomić, 2013., Lica i sjene Marka Marulića, Zagreb, Vijenac 500
<http://www.matica.hr/vijenac/500/lice-i-sjena-marka-marulica-21708/>

1986., Marko Marulić: Drame, Zagreb, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa

1950., Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450. – 1950., Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

Čolović, Ivan, 1990., Erotizam i književnost, Beograd, Narodna knjiga